

UNIVERSITETI I TETOVËS

UNIVERSITY OF TETOVA - УНИВЕРЗИТЕТ ВО ТЕТОВО

UT Rectorate - Ilinden nn, 1200 Tetovo, Macedonia
Tel: +389 44 356 500; Fax: +389 44 334 222, email: international@unite.edu.mk

UT - Fakulteti Ekonomik - Republika e Maqedonisë së Ve
УТ - Економски факултет - Република Северна Македон

Nr.-Bp. 14-323/1
13.04.2020 viti/rod.
Tetovë · Тетово

Deri te:

Këshilli Mësimor Shkencor i Fakultetit Ekonomik

VLERËSIM I KOMISIONIT MBI DISERTACIONIN E DOKTORATËS

Në bazë të vendimit nr. 14-304/1 të datës 10.04.2020 të Këshillit mësimor shkencor të Fakultetit Ekonomik, për formimin e komisionit për vlerësimin e punimit të disertacionit të doktoratës, si dhe në bazë të nenit 51 të Rregullores për kushtet, kriteret dhe rregullat e regjistrimit dhe studimit në ciklin e tretë të studimeve - studimet e doktoratës në Universitetin e Tetovës, komisioni në përbërje:

1. Prof. dr. Etem Iseni – kryetar
2. Prof. dr. Alifeta Selimi – anëtar
3. Prof. dr. Raman Ismaili – anëtar
4. Prof. dr. Brikend Aziri – anëtar
5. Prof. dr. Seadin Xhaferi – anëtar

Pasi vlerësoi punimin e doktoratës: “Roli i mikrofinancimit dhe zhvillimit të NMVM-ve në uljen e varfërisë në Maqedoni”, të kandidatës Mr.Sc. Vjollca Hasani – Limani, paraqet këtë:

RAPORT
PËR VLERËSIMIN E PUNIMIT TË DOKTORATURËS

1. Lënda e hulumtimit

Në këtë punim të doktoratës, kandidatja studion mikrofinancimin, si dhe rolin dhe rëndësinë e mikrofinancimit, si mekanizëm financiar për të ndikuar në uljen e varfërisë në Maqedoni. Duke u bazuar në teorinë ekonomike dhe praktikën botërore, në këtë studim analizohen efektet e mikrofinancimit në të gjitha aspektet, ashtu që rezultate e nxjerra të shërbejnë si një bazë e mirë, për ndryshimin e qasjes dhe politikave për uljen e varfërisë në Maqedoni.

Thelbi i funksionimit të mikrofinancimit është t'u ofrohet të varfërve një qasje e lirë në financa, që do të stimulonte ata të krijojnë punë apo biznese, me anë të të cilave do të gjenerojnë mjetet për jetesë dhe do të dalin nga varfëria. Për këtë arsye e kemi parë të arsyeshme, që kjo tezë të titullohet dhe të strukturohet si një kombinim mes mikrofinancimit dhe ndërmarrjeve mikro të vogla dhe të mesme.

Ky punim ka një qasje më specifike të tezës së zgjedhur, pasi që përveç aspektit financiar, në vete përfshinë edhe ndikimet e mikrofinancimit edhe në aspektin social, prandaj lirshëm mund ta quajmë tezë komplekse multidisiplinare. Kjo sqarohet me faktin, se studimi do të analizojë rolin dhe ndikimin e kombinimit të mikrofinancimit, në njërën anë, që nënkupton gjetjen e mjeteve ose fondeve financiare, duke e vazhduar me zhvillimin NMVM-ve ose me mënyrën se si njerëzit duhet ti përdorin ato mjete, për të krijuar biznese dhe për të gjeneruar të ardhura. Kjo lidhshmëri është mjaftë e rëndësishme, pasi që nxitja e popullsisë së varfër që mjetet nga mikrofinancimi ti investojnë në biznese, do të sjell efekte jo vetëm individuale, por dhe efekte në nivel ekonomie, në aspekt të rritjes dhe zhvillimit ekonomik, që në vete do të përfshinte standardin jetësorë dhe mirëqenien në aspektin social të shoqërisë së vendit.

2. Qëllimi i hulumtimit

Problematika që analizon ky disertacion është e lidhur me një nga iniciativat globale për zbutjen e varfërisë, e që është radhitur edhe si objektivi i parë në mesin e objektivave të mileniumit të ri, të përcaktuara në strategjinë për zhvillim të qëndrueshëm, e përpiluar nga Kombet e Bashkuara. Duke qenë se, Maqedonia gjendet në mesin e shteteve që janë në fazë të hershme të zhvillimit, varfëria e popullsisë në vend është e lartë, numri i personave më të ardhura në pragun e varfërisë është po ashtu shumë i lartë. Edhe personat që konsiderohen se kanë të ardhura të sigurta mujore, në bazë të pagës, janë të rrezikuar nga varfëria.

Deri më tani, mikrofinancimi është njohur si një nga strategjitë më efektive, në zbutjen e varfërisë në botë. Mikro kreditimi, si pjesë e mikrofinancimit, nënkupton dhënien e kredive shumë të vogla, për njerëzit e varfër, veçanërisht grave, pa kërkuar ndonjë kolateral. Qëllimi i saj është që t'u mundësojë huamarrësve, qoftë personave fizik apo juridikë, të krijojnë ndërmarrje, me qëllim gjenerimin e të ardhurave personale dhe daljen nga varfëria.

Prandaj qëllimi i këtij studimi është analiza e gjerë e rolit dhe ndikimit të mikrofinancimit në reduktimin e varfërisë në vend. Ajo që është me rëndësi të theksohet, është kombinimi i këtij studimi me zhvillimin e bizneseve të reja, si dhe ndikimi i zhvillimit të ndërmarrjeve ekzistuese në vend. Kjo vihet në dukje edhe nga fakti se kjo kategori e ndërmarrjeve është më e përhapur, më e lehtë për tu hapur dhe menaxhuar nga popullsia e varfër. Në bazë të rezultateve të studimit, kandidatja do të nxjerrë përfundime rreth gjendjes dhe nivelit të aplikimit të këtyre mekanizmave. Në fund, do të ndërtohen edhe rekomandime për ndryshime të mundshme, në aspektin e politikave dhe strategjive, me qëllim të përmirësimit të gjendjes në të ardhmen.

Duke marrë për bazë këto fakte, kandidatja analizon mundësitë për zgjidhjen e problematikave të parashtruara, duke përdorur mekanizmat e mikrofinancimit, për qasje të popullsisë në fonde financiare, si lidhja e mikrofinancimit me krijimin dhe zhvillimin e NMVM-ve, me qëllim të gjenerimit të të ardhurave për popullsinë dhe zhvillimin ekonomik të vendit.

3. Kontributi shkencor i hulumtimit

Kjo temë është mjaftë e trajtuar në botë nga autorë të ndryshëm. Studime mbi mikrofinancimin gjenden në të gjitha vendet e botës, duke filluar nga vendet me ekonomi të pazhvilluara, deri tek vendet e zhvilluara ekonomikisht. Studime të kësaj natyre gjenden mjaftueshëm, edhe në vendet fqinje dhe më gjerë në Ballkanin Perëndimorë. Në Maqedoni, ekzistojnë një numër studimesh, por pak prej tyre i kanë hyrë në thelb analizës së kësaj teme. Teoria ekonomike dhe praktika e vendeve të tjera, na tregon se me anë të mikrofinancimit dhe hapjes së bizneseve të reja, popullsia e varfër ka një mundësi shtesë dhe mjaftë efektive, për të dalë nga varfëria duke përdorur mikrofinancimin.

Prandaj qëllimi i këtij studimi është të analizohet gjerësisht roli dhe ndikimi i mikrofinancimit në reduktimin e varfërisë në vend. Ajo që është me rëndësi të theksohet, është kombinimi i këtij studimi me zhvillimin e bizneseve të reja, si dhe ndikimi i zhvillimit të ndërmarrjeve ekzistuese në vend. Kjo vihet në dukje edhe nga fakti se kjo kategori e ndërmarrjeve është më e përhapur, më e lehtë për tu hapur dhe menaxhuar nga popullsia e varfër. Në bazë të rezultateve të studimit, do të jepen përfundime rreth gjendjes dhe nivelit të aplikimit të këtyre mekanizmave. Në fund, do të ndërtohen edhe rekomandime për ndryshime të mundshme, në aspektin e politikave dhe strategjive, me qëllim të përmirësimit të gjendjes në të ardhmen.

Nga konsultimi i literaturës dhe studimeve të realizuara në këtë temë, në Maqedoni është hasur në një numër i vogël studimesh të mirëfillta të nivelit të lartë akademik. Konsiderojmë se kjo tezë disertacioni do të jetë një bazë e mirë, për ndërtimin e politikave për uljen e varfërisë, që do të lejonin përfshirjen edhe kontributin e vetë personave të varfër, me qëllim të daljes nga varfëria. Do të theksoj këtu faktin, se ky studim përfshinë analizë gjithëpërfshirëse të mikrofinancimit, zhvillimit të NMVM-ve, si dhe aktivitetet për uljen e varfërisë. Kjo nënkupton se trajtohen të gjitha aspektet, në të cilat mikrofinancimi, ulja e varfërisë, zhvillimi i NMVM-ve, institucionet e mikrofinancimit, ndërlidhen në mes vete, për të krijuar ndërveprime, me të cilët do të rritet mirëqenia e popullsisë, do të rritet dhe zhvillohet ekonomia vendore dhe do të rritet standardi i jetesës në Maqedoni.

Në aspektin akademik, me anë të këtij punimi kemi mundësinë të studiojmë dhe analizojmë këto çështje nga aspekte të ndryshme, si ato teorike dhe empirike, po ashtu edhe të aplikojmë mjete dhe mekanizma të menaxhimit, në mënyrë që të dizajnojmë dhe projektojmë intervenime të reja, me qëllim që të ritet ndikimi i mikrofinancimit në jetët e njerëzve. Përmes kërkimeve dhe hulumtimeve në fushën e mikrofinancave, kemi mundësi të mundohemi të ndikojmë në jetën e caq shumë njerëzve në rrethin tonë dhe në botë.

Pra ky studim konsiderohet si një bazë, për të konkluduar arritjet e deritanishme dhe për të etiketuar, problemet, sfidat dhe mundësitë për zhvillim më të mirë në të ardhmen. Ky studim do të shërbejë edhe për studiuesit, studentët dhe të gjithë të interesuarit në këtë fushë, për studime dhe analiza më të avancuara në të ardhmen.

4. Fusha shkencore e hulumtimit

Siç u theksua më lartë, ky punim ka një qasje në aspekt financiar dhe në aspekt social dhe paraqet një tezë komplekse. Përgatitja e këtij disertacioni kërkon, një kombinim të metodave të hulumtimit. Pjesa më e madhe e punimit, të përbehet nga studime empirike, të mostrave dhe të dhënave të grumbulluara. Theksoj se strukturimi i punimit do të jetë i tillë, që çdo kre do të përmbajë seksion të veçantë të kornizës teorike, metodologjisë, dhe përfundimit, në secilin kre dhe për secilën nga hipotezat e parashtruara (duke filluar nga kreu i tretë).

Duke u bazuar në teoritë ekonomike, si dhe studimet dhe literaturën e konsultuar, në sferën e mikrofinancimit dhe zhvillimit të NMVM-ve me qëllim të uljes së varfërisë, në këtë punim janë përdorur disa lloje të të dhënave dhe metodave shkencore.

Këtu është hulumtuar mikrofinancimi dhe zhvillimi i NMVM-ve në të gjitha aspektet, janë disa lloje të materialeve si hulumtime kuantitative, po ashtu edhe hulumtime kualitative, varësisht nga lloji i hipotezës. Për të vendosur kornizat e studimit empirik në këtë disertacion, gjithnjë duke u bazuar në literaturën ekonomike, e posaçërisht sferën e mikrofinancimit, janë formuluar disa supozime shkencore, apo pyetje kërkimore të cilat do të shërbejnë si bazë e këtij punimi:

1. Faktorët makroekonomik kanë ndikim pozitiv në kthimin e portfolit kreditor të institucioneve të mikrofinancimit në Maqedoni;

2. Mikrokredia ka ndikim pozitiv në uljen e varfërisë në Maqedoni;
3. Mikrokredia ka ndikim pozitiv në zhvillimin dhe rritjen e NMVM-ve;
4. Mikrokreditimi i NMVM-ve ka ndikim në rritjen ekonomike. Në kuadër të kësaj hipoteze, testohet edhe nën-hipoteza: NMVM-të kanë ndikim pozitiv në uljen e papunësisë.

Pra kjo përzgjedhje ishte e nevojshme për arsye të strukturës komplekse të tezës. Edhe lloji i hipotezave të përzgjedhura, dikton këtë strukturim të metodologjisë, për arsye se janë përdorur të dhëna cilësore dhe sasimore.

Në hulumtimin e këtij punimi, me qëllim të testimit të hipotezave të parashtruara, janë përdorur disa lloje të metodave dhe analizave shkencore. Në disa pjesë të punimit janë përdorur metodat komparative në mes të variablave dhe indikatorëve të marrë në studim.

Hulumtimi kualitativ (cilësor):

Në dy nga hipotezat e parashtruara janë analizuar qasjet teorike dhe rezultatet e studimeve ekzistuese të fushës, pastaj të dhënat për hulumtim janë grumbulluar nëpërmjet anketimit.

Për zhvillim të anketimit janë përdorur dy lloje të pyetësorëve, një për ndërmarrjet dhe tjetri për personat fizik (kryefamiljarë). Mostrat përbëhen nga të dhënat e mbledhura nga dy anketimet. Anketimi i parë tek kryefamiljarët dhe anketimi i dytë tek menaxherët e ndërmarrjeve, të cilat më pas përdoren si bazë analize empirike për hipotezën përkatëse.

Të dhënat e mbledhura nga anketimet janë përdorur si variabla kategorike ose 'Dummy' variabla, dhe janë testuar në modele ekonometrike, mënyrë që të nxirren rezultate të sakta empirike. Për të analizuar modelet është përdorur softueri STATA12. Metodrat që janë zbatuar për të analizuar hipotezat janë: Fixed effect regression (time invariant) me panel data, Probit regression, Correlation matrix, Pairwise correlation, t-stat, F-test, Chi-square, multicollinearity test, heteroscedasticity test, metodat: kauzale dhe komparative.

Hulumtimi kuantitativ (sasior):

Gjatë hulumtimit kuantitativ, po ashtu në fillim janë shqyrtuar teoritë ekonomike dhe rezultatet empirike të autoreve tjerë në këtë fushë. Hapi i dytë, mbledhja e të dhënave nga raportet zyrtare, të dhënat statistikore, data baza vendore dhe ndërkombëtare.

Mostrat përbëhen nga: ndërmarrjet aktive, normat e punësimit të popullsisë, NMVM-të eksportuese, mikrokreditë e akorduara nga bankat dhe institucionet e mikrofinancimit, numri i NMVM-ve aktive, NMVM-të sipas sektorëve, normat e GDP-së, normat e interesit, vlera e shtuar e NMVM-ve në GDP. Të dhënat e përdorura janë të dhëna dytësore, të karakterit publik. Të dhënat janë përpunuar nëpërmjet modeleve ekonometrike, në programin softuerik STATA12. Për vërtetimin e hipotezave janë përdorur metodat: Multiple regresssion, OLS, Poisson, Pairëise correlation, t-stat., F-test, multicollinearity test, heteroscadicity test.

5. Rezultatet e hulumtimit

Mikrofinancimi është treguar si mekanizëm efikas, për reduktimin e varfërisë, sidomos në vendet në zhvillim dhe vendet me zhvillim të ulët. Mikrofinancimi, duke përfshirë mikrokreditimin, mikro sigurimin dhe mikrotransfertat, arrinë të depërtojë në ato nivele të shoqërisë, të cilat sistemi financiar tradicional i ka lënë jashtë kornizës.

Fondet e vogla financiare, duke përfshirë normat e ulëta të interesit, mirëpo duke mos konsideruar kolateralin si garancë, janë mundësia më e mirë e qasjes në financa e familjeve me të ardhura të ulëta me qëllim të vetëpunësimit dhe hapjes së bizneseve të reja. Në këtë formë, mikrofinancimi ndikon në reduktimin e varfërisë dhe në zhvillimin e ndërmarrjeve mikro të vogla dhe të mesme në vend.

Qasja e familjeve të varfëra në financa, krijon një zinxhir të të mirave dhe përfitimeve në nivel shoqëror dhe ekonomik. Kjo arsyetohet në këtë disertacion, e vërtetuar edhe nga rezultatet empirike. Pra, nëse një familje e varfër do të kishte mundësinë të përfitojë një mikrokredi (me normë të ulët interesi, pa kolateral ose peng), e cila do të ishte në gjendje që këto mjete ti dedikojë për një investim profitabil, në një periudhë të caktuar kohore do të jetë në gjendje të realizojë disa rezultate si: vetëpunësim ose punësim të anëtarëve të familjes, fitime të mjaftueshme me të cilat do të mbulonte shpenzimet për jetesë, do të sillte përfitime për ekonominë, duke shtuar numrin e bizneseve formale dhe duke ndikuar në rritjen e GDP-së, do të ndikonte në do të ulte normën e papunësisë, e me këtë do të zvogëlonte barrën e shtetit për kategoritë sociale.

Mikrofinancimi është një strategji inovative në sistemin financiar, që përfaqëson pjesën komplementare të sistemit financiar ekzistues në vend. Shpesh herë, mikrofinancimi dhe mikrokreditimi konsiderohen si një aktivitet i vetëm, mirëpo duhet të theksoj se mikrokreditimi është pjesë e mikrofinancimit.

Në këtë disertacion, është vendosur një qasje gjithëpërfshirëse, e studimit të rolit të mikrofinancimit. Kjo qasje ka ardhur si rezultat i angazhimit maksimal, për ta studiuar atë në çdo aspekt, ku ka lidhshmëri ose pikëtakim me shoqërinë, shtetin, sistemin financiar ose institucionet që merren me mikrokreditim, zhvillimin ekonomik, zhvillimin e inovacionit përmes NMVM-ve, si dhe aspektin social. Për këtë arsye përmbajtja e disertacionit ka një renditje për pak të zakonshme në krahasim me strukturën e disertacioneve të zakonshme.

Në pjesën e parë të punimit, është analizuar aspekti teorik i mikrofinancimit dhe autorët të cilët kanë studiuar aspekte të ndryshme të ndikimit të mikrofinancimit. Nga studimet dhe literatura e shqyrtuar, mund të konsiderojmë se pjesa më e madhe e studiuesve, e kanë mbështetur ekzistencën e mikrofinancimit, disa prej tyre kanë theksuar se duhet të plotësohen disa kushte dhe rregullativa ligjore dhe të sistemit ekonomik dhe financiar, me qëllim që mikrofinancimi të mund të jep efektet maksimale në shoqëri. Në pjesën e dytë, është bërë analizë e rregullimit ligjor të mikrofinancimit dhe rregullimit të mikrofinancimit në vende të ndryshme, me prioritet rregullimin ligjor në Maqedoni.

Në pjesën empirike të hulumtimit, është analizuar aspekti i aktivitetit kreditorë të IMF-ve, në të cilin është parashtruar hipoteza, e cila analizon se cilët faktorë ndikojnë në formimin e aktivitetit kreditorë të IMF-ve ose në formimin e portofolit të mikrokredive, të cilat IMF-të i ofrojnë për NMVM-të në Maqedoni. Kjo hipotezë konsideron se faktorët makroekonomik, si inflacioni, normat e interesit, shumat e kredive, dhe GDP-ja, kanë ndikim të rëndësishëm pozitiv në kthimin e portofolit kreditor të IMF-ve. Ndërkaq, hipoteza e parë, që konsideron se inflacioni, normat e interesit, shumat e kredive, ndikojnë në portfolin kreditorë të IMF-ve, konfirmohet edhe me anë të koeficienteve t dhe testit F.

Në këtë pjesë është përfshirë edhe aspekti tjetër i studimit të IMF-ve, që përfshinë po ashtu aktivitetin e tyre kreditor, apo ndikimin e mikrofinancimit në uljen e varfërisë tek familjet. Në këtë kontekst, hulumtimi është bazuar në anketimin e kryefamiljarëve, duke përfshirë në analizë variablat e pavarura: karakteristikat e familjes, karakteristikat e kryefamiljarit dhe

karakteristikat, që kanë të bëjnë me mikrokreditë. Këto të dhëna analizohen nëpërmjet metodës “Panel Data Fixed-Effects regression”. Rezultatet e përfituara vërtetojnë hipotezën e parashtruar.

Kreu i katërt trajton në mënyrë të veçantë ndikimin e politikave për përkrahjen dhe zhvillimin e NMVM-ve, si mundësi për të ndikuar në uljen e varfërisë. Në pjesën e parë të kreut, shtjellohet pyetja “çfarë ka bërë shteti për zhvillimin e NMVM-ve?”; këtu hyjnë politikat nëpërmjet se cilave shteti ka ndikuar, apo vazhdon të ndikojë në zhvillimin e NMVM-ve. Analizohen ndryshimet ligjore, institucionale, fondet, përkrahja financiare dhe jo financiare e NMVM-ve. Në pjesën e dytë, shtjellohet mbështetja institucionale e NMVM-ve nga institucione dhe organizata të ndryshme shtetërore dhe jo shtetërore. Në mënyrë të veçantë analizohen aktivitetet përkrahëse të odave ekonomike, fondet e inovacionit, agjensionet për përkrahje dhe zhvillim të NMVM-ve. Në pjesën e fundit, analizohet në mënyrë empirike, hipoteza kryesore: H0: mikrokredia ka ndikim pozitiv në zhvillimin dhe rritjen e NMVM-ve. Kjo fillon me anketimin e menaxherëve të NMVM-ve. Ndërsa në pjesën empirike fillohet me statistikën përshkruese, pastaj analizohet modeli me anë të ‘Probit regression’ dhe ‘two-sample t test’ me çka vërtetohet hipoteza e parashtruar.

Në kreun e pestë, studiohet ndikimi i NMVM-ve në rritjen ekonomike të vendit dhe uljen e varfërisë. Në këtë pjesë, janë analizuar hipotezat në formë të gërshetuar. Hipoteza kryesore thotë se: Mikrokreditimi i NMVM-ve ka ndikim në rritjen ekonomike. Në kuadër të kësaj hipotezë testohet edhe nën-hipoteza tjetër që thotë se NMVM-të kanë ndikim pozitiv në uljen e papunësisë. Analiza e tyre bëhet duke përdorur të dhëna dytësore, por që janë të lidhura edhe me zhvillimin ekonomik, edhe me nivelin e punësimit, gjegjësisht papunësisë, duke marrë parasysh ndikimin reciprok, në mes rritjes ekonomike dhe punësimit. Në pjesën e parë, shtjellohet ndikimi i NMVM-ve në rritjen ekonomike të Maqedonisë, me të dhëna të grumbulluara nga Enti statistikorë, të cilat duke i vënë në ‘Pairwise correlation’ nxjerrim një rezultat të pranueshëm pozitiv. Në këtë pjesë, pason edhe analiza e modelit empirik me anë të regresioneve, të cilat e vërtetojnë hipotezën e parashtruar. Pastaj, analizohet roli i NMVM-ve në uljen e papunësisë, duke marrë për bazë të dhënat dytësore. Këto të dhëna, i analizojmë fillimisht me anë të statistikës përshkruese dhe më pas, nëpërmjet ‘Pairwise correlation’ analizohet korrelacioni në mes variablave. Me anë të analizave empirike, shikojmë një ndikim pozitiv në uljen e papunësisë, sidomos me vetëpunësim të të rinjve. Si përfundim të këtij kreu, analizojmë ndikimin e NMVM-ve në uljen e varfërisë, ndërsa me anë të regresionit e vërtetojmë në mënyrë

empirike, se NMVM-të kanë ndikim në uljen e papunësisë, gjenerimin e të ardhurave të banorëve dhe uljen e varfërisë.

Kreu i gjashtë dhe i fundit i këtij punimi, paraqet një krahasim të zhvillimit të mikrofinancimit në vendet e Ballkanit Perëndimor, më saktësisht në vendet fqinje të Maqedonisë të cilat nuk janë anëtare të BE-së. Në këtë pjesë trajtohet gjendja dhe niveli i aplikimit të mikrofinancimit në vendet e ndryshme. Po ashtu bëhet krahasim i rezultateve dhe performancës, që ka dhënë aplikimi i mikrofinancimit në vende të ndryshme. Këtu analizohen studime dhe publikime të autorëve të ndryshëm si dhe raporte zyrtare të qeverive dhe institucioneve financiare ndërkombëtare.

Në fund të punimit kandidatja ka paraqitur rekomandimet e saj, të cilat janë të bazuara kryesisht në gjetjet e punimit të doktoraturës, si dhe në rastet kur ka hasur probleme ose mosfunksionim të mirëfilltë të funksioneve të lidhura me temën e mikrofinancimit apo të financimit dhe zhvillimit të NMVM-ve.

Sipas trajtimit që ka kjo tezë disertacioni, duke u bazuar në bazën teorike e cila përfshinë ekonominë me karakter specifik në drejtimin financa, konsiderohet se është dhënë kontribut i madh në analizën e detajuar e cila është shpalosur në punimin e disertacionit. Në pjesën e fundit të punimit, është përfshirë pjesa e rekomandimeve, në të cilën përmenden sferat ku do të mund të shërbejnë rezultatet e këtij punimi.

Ky punim rekomandon që rezultatet e ofruara të përdoren si bazë për ndryshime strategjike dhe ndryshime të politikave, të cilat do të ndikojnë në formulimin e planeve dhe realizimin e aktiviteteve për reduktim të varfërisë në Maqedoni. Punimi do të shërbejë si bazë në sfera të ndryshme, si në aspektin e avancimit të aktiviteteve financiare, rregullativave ligjore, ekonomike dhe sociale.

Në bazë të hulumtimeve, analizave dhe rezultateve përfundimtare, mund të konkludohet se ekzistojnë shumë mundësi për zhvillim dhe përmirësim të gjendjes nga aspekti ekonomik dhe social. Gjithsesi rekomandohet që në këto ndryshime duhet të kyçen të gjithë aktorët, të cilët kanë lidhshmëri me këtë çështje, si qeveria, institucionet, bankat, IMF-të, organizatat, studiuesit e sferës akademike, si dhe vetë familjet dhe NMVM-të. Ky bashkëveprim duhet të kontribuojë në vlerësimin e gjendjes, vlerësimin e mundësive, përpilimin e strategjive dhe planeve, inicimin, menaxhimin financimin e aktiviteteve dhe hapave konkretë, për të ndikuar në uljen e varfërisë, rritjen e mirëqenies së përgjithshme të familjeve dhe zhvillimit ekonomik.

6. Kontributet kryesore shkencore të kandidatit

Gjatë periudhës së studimeve kandidatja ka marrë pjesë në disa konferenca tematike për problematikën në fjalë dhe në mënyrë aktive punon në hulumtime të lidhura me këtë tematikë. Angazhimi i kandidates përfshinë pjesëmarrje dhe prezantim të punimeve shkencore në disa konferenca shkencore ndërkombëtare, publikim të punimeve në revista shkencore me karakter ndërkombëtar (me faktor ndikimi). Pjesë e arritjeve shkencore është edhe vizita studimore me qëllim kërkimi dhe hulumtimi të lidhura me tezën e doktoraturës në Universitetin e Trakias.

7. Fusha shkencore në të cilën do të aplikohen rezultatet

Sipas trajtimit që ka kjo tezë disertacioni, duke u bazuar në bazën teorike e cila përfshinë ekonominë me karakter specifik në drejtimin financa, konsideroj se kandidatja ka dhënë kontribut të madh në analizën e detajuar të cilën e ka shpalosur në punimin e disertacionit. Në pjesë e fundit të punimit, kandidatja ka përfshirë pjesën e rekomandimeve, në të cilën përmenden sferat ku do të mund të shërbejnë rezultatet e këtij punimi.

Si përfundim, konsiderojmë se ky punim do të shërbejë si bazë në sfera të ndryshme, si në aspektin e avancimit të aktiviteteve financiare, rregullativave ligjore, ekonomike dhe sociale.

Ky punim rekomandon që rezultatet e ofruara të përdoren si bazë për ndryshime strategjike dhe ndryshime të politikave, të cilat do të ndikojnë në formulimin e planeve dhe realizimin e aktiviteteve për reduktim të varfërisë në Maqedoni.

Në bazë të hulumtimeve, analizave dhe rezultateve përfundimtare, në fund të këtij punimi mund të themi, se ekzistojnë shumë mundësi për zhvillim dhe përmirësim të gjendjes në disa aspekte. Në këto ndryshime duhet të kyçen të gjithë aktorët, të cilët kanë lidhshmëri me këtë çështje, si qeveria, institucionet, bankat, IMF-të, organizatat, studiuesit e sferës akademike, si dhe vetë familjet dhe NMVM-të. Ky bashkëveprim duhet të kontribuojë, në vlerësimin e gjendjes, vlerësimin e mundësive, përpilimin e strategjive dhe planeve, inicimin, menaxhimin

financimin e aktiviteteve dhe hapave konkretë, për të ndikuar në uljen e varfërisë, rritjen e mirëqenies së përgjithshme të familjeve dhe zhvillimit ekonomik

8. Hulumtime të mundshme të ardhshme

Duke qenë se kjo temë ka qenë pa e shtjelluar në Maqedoni, konsiderojmë se ekziston mjaftë hapësirë për t'u studiuar dhe për tu analizuar nga akademia dhe studiuesit e ndryshëm. Fillimisht duhet të studiohet aspekti i rregullimit ligjor të mikrofinancimit në Maqedoni dhe të ofrohen rekomandime nga studiuesit e sferës ligjore. Së dyti, ekonomistët duhet të analizojnë funksionimin e institucioneve të mikrofinancimit dhe linjave ose ofertës kreditorë të institucioneve bankare për ndërmarrjet mikro të vogla dhe të mesme (NMVM).

Studiuesit e sferës financiare, po ashtu duhet të ofrojnë sugjerime, se si do të duhet të shfrytëzohen mikrokreditë në mënyrë efektive dhe efikase, për të rritur mirëqenien e familjeve dhe të zvogëlohet varfëria në vend. Në këtë pjesë duhet ti kushtohet vëmendje ndikimit të edukimit financiar në përdorimin e fondeve financiare në investime produktive, me qëllim të reduktimit të varfërisë. Ekziston nevojë e madhe e të studiohet niveli, efikasiteti dhe produktiviteti i përdorimit të fondeve financiare nga ana e NMVM-ve, për inovacion, zhvillim dhe internacionalizim të NMVM-ve vendore.

9. Përfundim me propozim

Komisioni konstaton se punimi “Roli i mikrofinancimit dhe zhvillimit të NMVM-ve në uljen e varfërisë në Maqedoni”, e kandidatës Mr.Sc. Vjollca Hasani – Limani i plotëson kushtet që të punohet si punim i pavarur shkencor dhe sipas metodologjisë së propozuar është adekuat për të vlerësuar aftësitë e kandidatës si hulumtuese e pavarur shkencore.

Komisioni konstaton se punimi i plotëson kushtet e parapara me Rregulloren për kushtet, kriteret dhe rregullat e regjistrimit dhe studimit në ciklin e tretë të studimeve të doktoraturës në Universitetin e Tetovës, për fillimin e punimit të temës së doktoraturës.

Komisioni i propozon Këshillit mësimor – shkencor të Fakultetit Ekonomik, që të sjellë vendim për miratim të këtij raporti dhe të vazhdohet procedura e mbrojtjes së tezës së doktoraturës “Roli i mikrofinancimit dhe zhvillimit të NMVM-ve në uljen e varfërisë në Maqedoni”.

Komisioni:

1. Prof. dr. Etem Iseni – kryetar
2. Prof. dr. Alifeta Selimi – anëtar
3. Prof. dr. Raman Ismaili – anëtar
4. Prof. dr. Brikend Aziri – anëtar
5. Prof. dr. Seadin Xhaferi – anëtar

